

‘Durf te leren’ rapport-presentatie
VEP-VIDE sessie 25/05

dr.ir. Matthijs Janssen

Assistant Professor ‘Innovation policy for societal challenges’

Durf te leren, ga door met meten

Op zoek naar kaders en methoden voor de evaluatie
van systeem- en transitiebeleid

Oktober 2022

Ter Weel*, B., Janssen, M., Bijlsma, M., & De Boer, P. J. (2022). Durf te leren, ga door met meten: Op zoek naar kaders en methoden voor de evaluatie van systeem-en transitiebeleid. In opdracht van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

* Enkele slides in deze presentatie zijn ontworpen door de voorzitter van de werkgroep, prof.dr. Bas ter Weel.

Startpunt

- Nederland heeft een sterke evaluatiecultuur (zie o.a. “Durf te Meten”)
- De afgelopen jaren is nieuw beleid ingevoerd dat zich moeilijker verhoudt tot gangbare evaluatiemethoden
- Er is behoefte aan alternatieve manieren om ook dat nieuwe beleid te kunnen evalueren (op effectiviteit)

Opdracht

- Ontwikkel een visie op de evaluatiepraktijk en -strategie van EZK
 - Legitimiteit overheidsingrijpen
 - Methodeontwikkeling voor de evaluatie van systeem- en transitiebeleid
 - Aandacht voor monitoring en bewijskracht van methoden

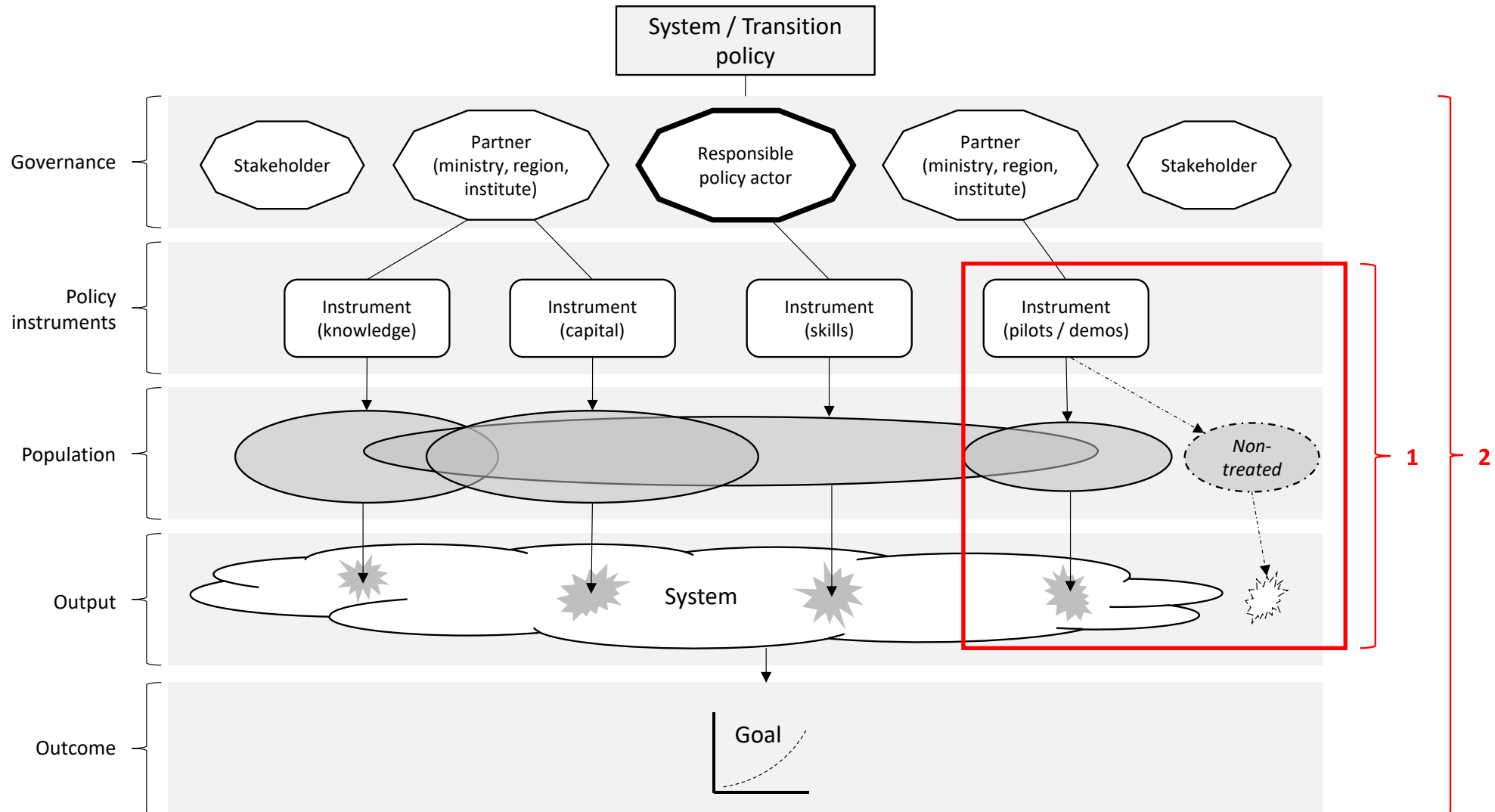

Rapport

- Karakterisering “Systeem- en transitiebeleid”
- Waarom ontbreekt het aan een internationale evaluatiestandaard?
- Evaluatiekader, onderzoeksmethoden en beshulp
- Vier voorbeelden

Stelsel- en transitiebeleid

Stysteem- en transitiebeleid

*Stysteem- en transitiebeleid gaat over het **aanpassen van structuren**, zoals actornetwerken of productie-consumptie-systemen, met het doel dat die structuren maatschappelijk wenselijke uitkomsten genereren. Het betreft het organiseren van **mesoniveau-veranderingen** die niet tot stand komen via het beïnvloeden van (microniveau-)gedrag van één soort actor.*

*Stysteem- en transitiebeleid is de verzamelnaam voor **integrale beleidsprogramma's** die met **coördinatieactiviteiten** beogen afstemming te bereiken tussen **verschillende beleidsinstrumenten** om zo **innovatiesystemen te verbeteren** en transities richting een duurzame en digitale economie in Nederland te realiseren*

Uitgangspunten

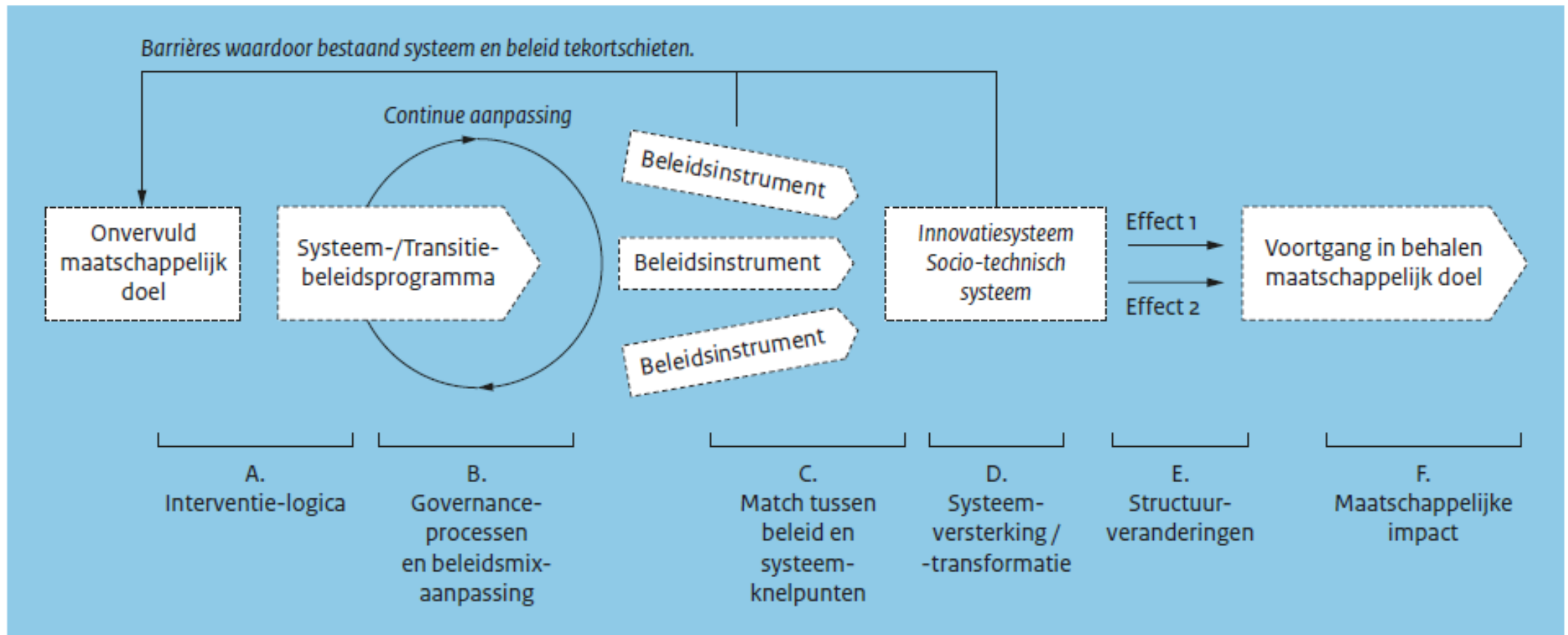
	Enkelvoudig beleid	S/T-beleid
Counterfactual	Constructie van <i>counterfactual</i> op basis van partijen die buiten de doelgroep liggen (behandel- en controlegroep).	In evaluaties van S/T beleid word een <i>counterfactual</i> doorgaans niet expliciet uitgewerkt. Constructie van <i>counterfactual</i> is mogelijk basis van theorie, kwalitatieve beschouwende studies uit de literatuur en experimenten. ⁹
Directe doel beleid	Beïnvloeden van eigenschappen en keuzes van individuele actoren.	Beïnvloeden van collectieve eigenschappen en gedrag van groepen van actoren (in het systeem of betrokken bij de transitie).
Type beleids-instrument	Acties die aangrijpen op gedrag en keuzes van individuele actoren. Denk aan financiële prikkels, opleiding of wettelijke eisen.	Acties die aangrijpen op verzamelingen van actoren of een verzameling van enkelvoudige beleidsinstrumenten. Vaak gericht op processen en coördinatie van actoren.
Complexiteit	Beperkt. Sturen via acties die direct aangrijpen op een individuele actor.	Omvat meerdere beleidsinstrumenten, vaak op meerdere beleidsterreinen, daarnaast gericht op processen en coördinatie.
Doelgroep	Duidelijk afgebakend.	Vaak grote, heterogene groepen actoren.
Type falen	Marktfalen. Vaak externe effecten en <i>spillovers</i> .	Systeemfalen, transitiefalen. Achterliggend vaak marktfalen en verouderde instituties.

Object van evaluatie

	Instrumentevaluaties	Systeembeleid-evaluaties	Transitiebeleid-evaluaties	Evaluatie publieke instituten
Aangrijpingspunt	Actoren	Werking & functies innovatiesysteem	Systeem- en structuurverandering	Instellingen en randvoorwaarden
Overheidsrol	Marktfalen	Systeemfalen	Transitiefalen	Wettelijke taken
Primaire doel	Gedragsverandering	Verbeterde werking innovatiesysteem	Realisatie missies en maatschappelijke doelen	Publieke taak uitvoeren
Primaire interventievorm	Financiële stimulans	Interactie en samenhang binnen het systeem	Maatschappelijke doel- en normstelling	Wetgeving en (basis) subsidies
Evaluatieaanpak	Natuurlijke en sociale experimenten	Werking van innovatiesysteem vaststellen	Monitoring van richting en status van ontwikkelpaden op weg naar realisatie	Doelrealisatie en benchmarking
Kenmerk	Gericht op beïnvloeding gedrag individuele actor	Gericht op systemen en clusters	Gericht op systemen en clusters	Gericht op organisaties en wetgeving
Voorbeelden	WBSO, Innovatiekrediet	Topsectorenbeleid	Missiegedreven innovatiebeleid	TO2 instellingen, universiteiten, ZBO instellingen
Richtlijnen	Expertwerkgroep Effectmeting (2012)	Dit rapport		Standaard Evaluatie Protocol

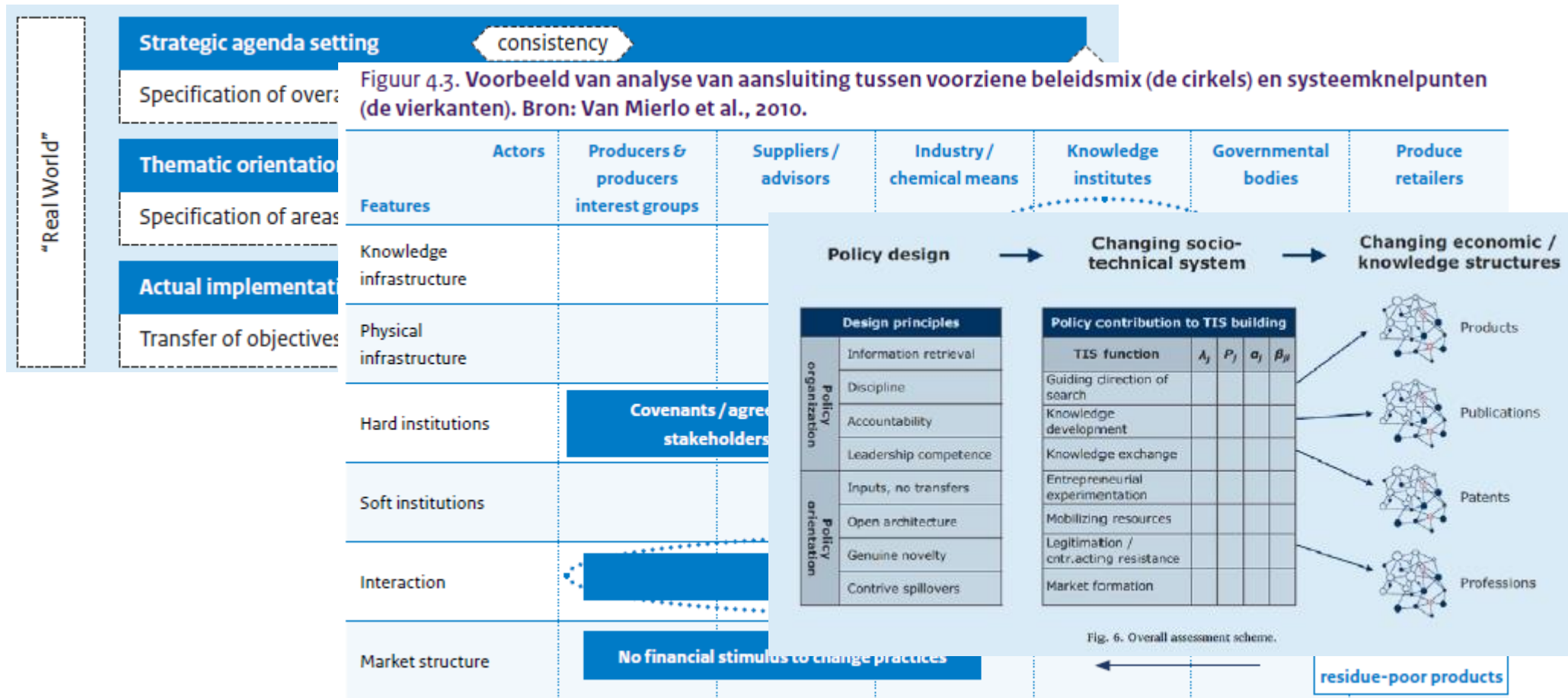
Reconstructie beleidstheorie

Formatief evalueren

Summatief evalueren

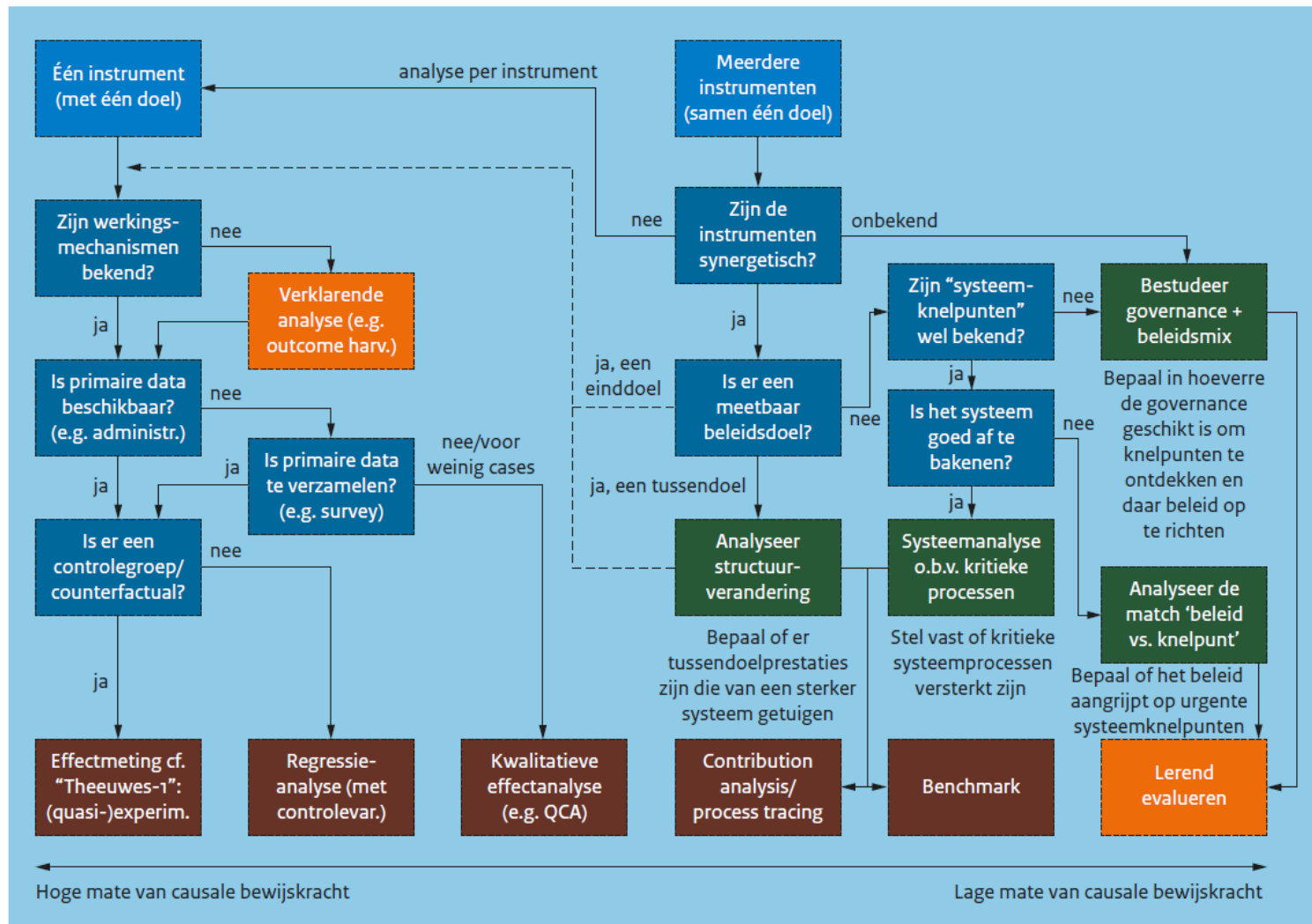
Analysekaders per invalshoek

Methoden en technieken (effectiviteit)

	Interventie- logica	Governance en beleidsmix	Match tussen beleids(mix) en knelpunten	Systeem- versterking en -transformatie	Structuur- verandering	Maatschap- pelijke impact
<i>Doeltreffendheid</i>						
Systematische reviews & meta-analyse	Systematische reviews betreft kaders en principes identificeren om beleidsuitvoering aan te toetsen. Een meta-analyse is een cijfermatige analyse.					
Lerend evalueren	Mechanismen verklaren en (samen) interpreteren, vertrekkend vanuit beleidstheorie en -uitvoering					
Case studies			Mechanismen verklaren & uitkomsten bepalen			
Outcome harvesting			Mechanismen verklaren, vertrekkend vanuit uitkomsten (hoe komt die uitkomst tot stand; wat was de rol van beleid?)			
Contribution analysis & process tracing		Causaliteit bepalen, vertrekkend vanuit de beleidstheorie (indicaties verzamelen voor optreden van een keten van uitkomsten)				
Qualitative Comparative Analysis (QCA)			Causaliteit bepalen, vertrekkend vanuit uitkomsten (welke combinatie van factoren bepaalt variatie in succes?)			
Regressieanalyse				Effectomvang meten, corrigerend voor controlevariabelen		
(Quasi-)experimentele methoden				Causaliteit bepalen & Effectomvang meten		

Beslischulp als routekaart

Stappenplan

1. Bepaal beleidsdoelstelling
2. Identificeer reden voor beleid
3. Werking van het systeem, vormgeving transitie
4. Bereik van de evaluatie
5. Hypothesevorming
6. Kader, indicatoren en methoden
7. Meten=weten
8. Beleidskeuzes
9. Combineer inzichten uit deelanalyses

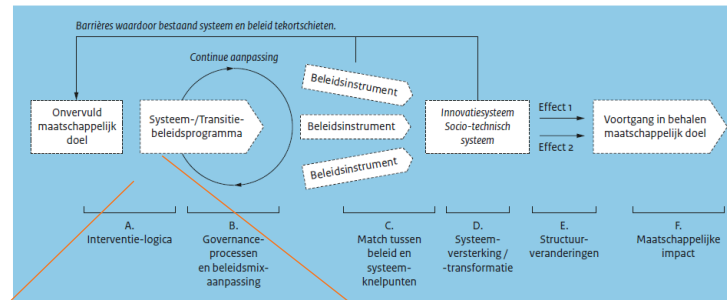

Vier casussen

- Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid
- CO₂-reductiebeleid / Klimaatbeleid
- Nederlandse Digitaliseringsstrategie
- Techniekpact

Missiegedreven innovatiebeleid (1)

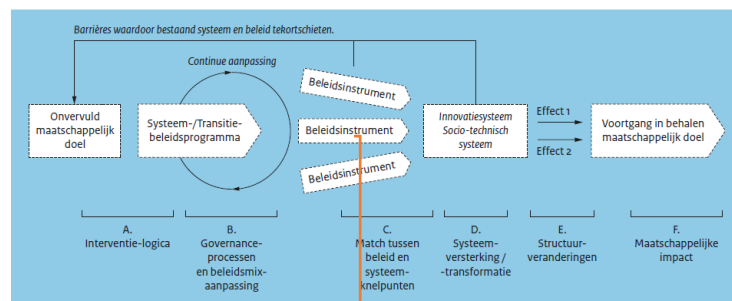
Theorie

1. Directionality – goals definition encompassing economic-societal-environmental goals – transformative ambition
2. Horizontal synergies (between policy domains)
3. Vertical synergies (between policy levels)
4. Broad stakeholder mobilisation at strategic and implementation levels, making it easier for citizens to understand the value of investments in research and innovation
5. Experimentation – diversity of solutions - technological, business model, social / grassroots innovation – transdisciplinary- multi-technology, multi-actor and multi-sectoral initiatives with high transformative potential
6. Broad scope, with RDI initiatives complemented by 'other actions'

Gesprekken

- Mission Manager
- Mission Secretariat
- Mission Board Chair
- Etc.

Missiegedreven innovatiebeleid (2)

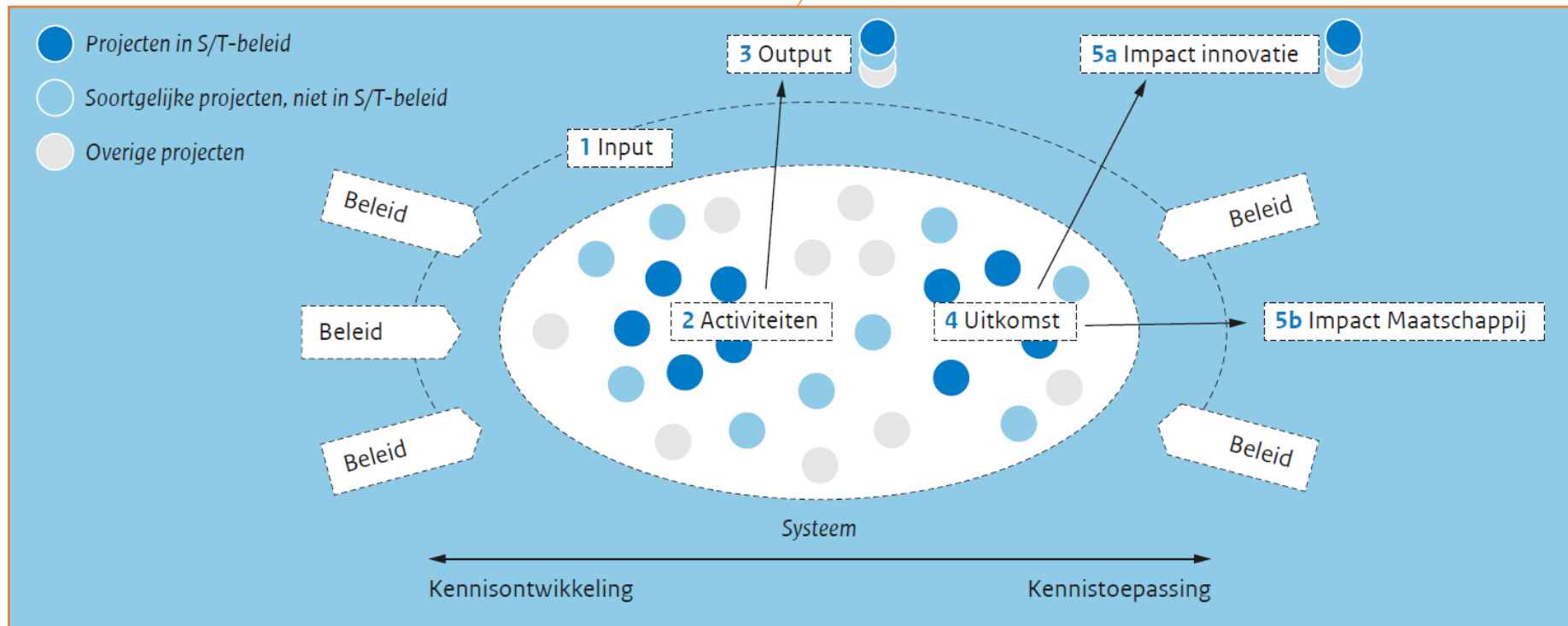
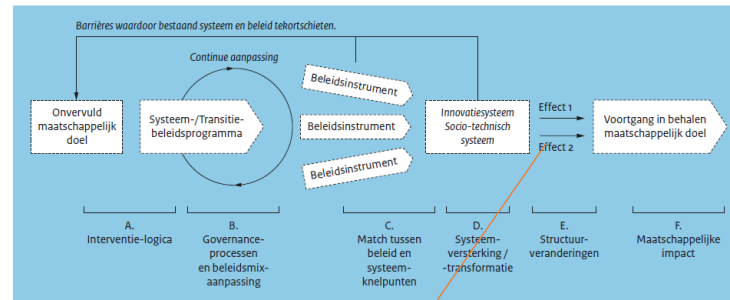

Systemevorming

Tabel 4.3. Voorbeelden van Indicatoren voor het analyseren van missiegedreven Innovatiesystemen (Elzinga et al., 2020).

Functie	Voorbeelden van indicatoren
Aanscherpen van probleem-focus	Zichtbaarheid van de uitdaging in media Zichtbaarheid van de uitdaging in bedrijfsstrategie Zichtbaarheid van de uitdaging in strategie brancheorganisaties Zichtbaarheid van de strategie in onderzoeksprogramma's Mate waarin uitdaging op de agenda staat van relevante organisaties (prioriteit) Specifiteit van de beschrijvingen van de uitdaging in strategische documenten Stimulerende wet- en regelgeving ten aanzien van generieke uitdaging
Aanscherpen van oplossings-focus	Benoemen van verwachtingen rondom specifieke oplossingen Maatschappelijke discourse in media rond specifieke oplossingen Stimulerende wet- en regelgeving voor specifieke oplossing
Coördinatie	Vorming van coalities rond de transitie Ontstaan van leidende organisaties die het veld samenbrengen Strategische documenten die verschillende oplossingsrichtingen vergelijken / analyseren Ontstaan van coherente visies op de transitie
Experimenteren door ondernemingen	Aantal (nieuwe) ondernemers die experimenteren met relevante oplossingen Aantal projecten die zijn gestart/gestopt Aantal bedrijven die zijn gestart/gestopt
Kennisontwikkeling	Aantal (wetenschappelijke en professionele) publicaties Aantal kennisprojecten gestart/gestopt Impact van publicaties (citaties, gebruik in samenleving) Aantal nieuwe onderzoeksgroepen Aantal nieuwe onderzoeksprogramma's Aantal nieuwe leerstoelen Aantal nieuwe patenten
Kennisverspreiding	Aantal symposia en conferenties Aantal kennisnetwerken Aantal gemeenschappelijke publicaties Aantal kennis-delende activiteiten tussen verschillende actoren (bedrijven, consumenten, kennisinstellingen, overheden)
Marktcreatie	Bedrijfsactiviteiten die consument verleiden tot adoptie Regelgeving die verplicht om oplossingen toe te passen Fiscale of subsidie-instrumenten die oplossingen financieel aantrekkelijker maken Standaarden / labels die oplossingen onderscheidend maken en adoptie stimuleren / verplichten
Mobiliseren van middelen	Beschikbaar stellen van financiële middelen voor innovatie, onderzoek, pilots, investeringen door overheden, bedrijven en andere organisaties Opleiden en beschikbaar maken van personeel met juiste kennis en capaciteit Beschikbaar stellen van benodigde infrastructuur en grondstoffen
Legitimiteit creëren	Lobby en media uitlatingen die dienen om angst / weerstand rond nieuwe trajecten te verminderen Balans in lobbyactiviteiten voor en tegen de missie met bijbehorende oplossingen
Druk zetten op het huidige regime	Regelgeving die stelt dat bestaande activiteiten afgebouwd dienen te worden Afschaffen van subsidies / voordelen voor bestaande activiteiten Vrijwillige afspraken met marktpartijen om van koers te veranderen Maatschappelijke discourse / activisme tegen huidige praktijken Acties gericht op benoemen 'verkeerd' consumentengedrag

Missiegedreven innovatiebeleid (3)

Epiloog

- Eerste stap in het evalueren van systeem- en transitiebeleid
- Ontwikkeling van data, methoden en standaarden naar hoger plan
- Over een aantal jaren progressie meten

